

Refleksioner fra en nybegynder: Arkitekter er blevet hovedaktører i den geosociale klassekamp

Stridighederne om, hvordan man udvikler byen, skal ses i bredere ramme af sociale konflikter med jordlige-økologiske beboelighedsbetingelser som omdrejningspunkt, skriver adjunkt Nikolaj Schultz.

NIKOLAJ SCHULTZ, ADJUNKT I SOCIAL TEORI OG ØKOLOGISK TÆNKNING PÅ
ARKITEKTSKOLEN AARHUS

13. AUGUST 2025 KL. 06:59

Formålet med denne artikel er at præsentere en række hypoteser om arkitekturen i vores nye klimatiske regime – set fra en samfundsteoretiker specialiseret i klimaforandrings perspektiv.

Jeg har hverken nogen autoritet eller uddannelse inden for arkitekturen. Men da jeg for nylig er tiltrådt et adjunktur i social teori og økologisk tænkning på en arkitektskole, har mine tanker på det seneste bevæget sig mere i denne retning.

Det er selvfølgelig altid
udfordringer forbundet med at
bevæge sig ind i et nyt fagfelt, men
samtidig er der også en række fordele

FAKTA

Ny viden

Byggeriet og byudviklingen står i disse år over for nogle af de største omvæltninger og omstillinger:

Klimakrisen, forskelle mellem land og by, stigende boligpriser og kampen om kulturarven og de grønne arealer udfordrer rådgivere, planlæggere, developere og politikere.

Under overskriften 'Ny viden' vil forskere og fagpersoner fremover skrive artikler i Byrummonitor med udgangspunkt i deres forskning eller projekter.

På den måde håber vi at bidrage til, at du som aktør i byudviklingen bliver opdateret med den nyeste viden, som kan hjælpe dig og dine kolleger til at tackle fremtiden.

Har du forslag til interessant, ny forskning, som skal beskrives i Byrummonitor, så skriv til redaktion.- byrummonitor@pol.dk.

ved at være amatør eller nybegynder. Man er velsagtens mindre tilbøjelig til dogmer, man er nok mindre bekymret for at udstille sin uvidenhed, og måske mere åben for at eksperimentere, hvilket af og til kan resultere i nye idéer.

Det kan være, det er tilfældet med nogle af de idéer, der præsenteres her.

Om de er nyttige eller ej, hvorvidt de bør videreudvikles eller forkastes, er dog i sidste ende op til arkitekturens teoretikere og praktikere at vurdere.

Et (konfliktfyldt) klima for arkitekturen

Vores planet og livsterræner gennemgår i dag en monstrøs forandringsproces. Vi er trådt ind i en ny periode i menneskets og naturens historie, en periode hvori Jorden reagerer på vores kollektive, menneskelige handlinger, og hvor planetens og vores samfunds beboelighedsbetingelser som følge heraf er truede.

Jorden ryster under vores fødder, vi lever i en tid præget af faretruende økologiske mutationer, og vores grundlæggende opgave er i dag at skabe en realistisk forbindelse mellem et folk, en politik, og planetens grænser.

I lyset af denne jordlige forandringsproces må alle discipliner gentænke og genopfinde sig selv – og arkitekturdisciplinen er ingen undtagelse.

Tværtimod har de socioøkologiske mutationer vidtrækkende konsekvenser for hele arkitekturens skalafelt, uanset om vi snakker boligarkitektur, landskabsarkitektur eller byplanlægning. Det grundlæggende, arkitekturen må forstå, er, at den nu bygger på en planet, der reagerer på, hvordan vi bebor den og bygger på den – og disciplinen må således forstå sig selv som arbejdende indenfor en række socio-naturlige processer, så den både bygger *i* og som den er medbygger af.

Fra et samfundsteoretisk perspektiv betyder dette også, at den socialøkologiske tænkning har en række værdifulde, nyttige indsigter og værktøjer at tilbyde arkitekturen, når den skal lære at forstå, samt navigere i en verden, der i øjeblikket gennemgår en række dramatiske forandringer.

Lynetteholm set fra den geosociale klasseanalyses perspektiv

Et eksempel kunne være [den geosociale klasseanalyse, jeg har forsøgt at udvikle med den franske filosof Bruno Latour](#), en analyse som skitserer konturerne til en ny slags sociale konflikter, som vi foreslår vil intensiveres i fremtiden. Disse konflikter drejer sig ikke blot om at 'overtage produktionsmidlerne', som i det 19. og 20. århundrede.

I stedet udfolder de sig i en kontekst af globale klimaforandringer i stedet som sociale kampe rettet *imod* produktionens praksisser, grundet deres destruktive økologiske konsekvenser,

Et par eksempler på sådanne sociale kampe, der ligeledes illustrerer deres relevans for arkitekturfeltet. Som alle der læser Byrummonitor husker, udspillede der sig en ophedet, offentlig debat i kølvandet på det planlagte Lynetteholm-projekt, et by- og kystlandskab, der måtte bygges for at sikre boliger, arbejdspladser, transportudvikling, og kystsikring halvtreds-tres år ude i fremtiden.

Som bekendt mødte projektet dog hurtig kollektiv modstand, grundet dets konsekvenser for det lokale havmiljø og økosystemer, dets dumpning af havneslam, og for de hundredtusindvis af ton CO₂, byggeriet ville udlede. Samtidig i Aarhus udspillede en lignende konflikt, hvor byrådets plan om at udvide industrihavnen med henblik på arbejdspladser og økonomisk vækst mødte stærk kollektiv kritik, grundet byudviklingsprojektets destruktive påvirkninger af by-lagunens biodiversitet, samt den støjforurening, luftforurening og CO₂-udledning, projektet ville medføre.

Disse eksempler illustrerer ikke blot, hvorledes sociale konflikter ændrer sig i en tid med globale økologiske mutationer, og hvordan vi i stigende grad ser kollektive kampe rette sig imod produktionens praksisser. Samtidig udfolder de sig som eksempler på en ny slags sociale konflikter, hvor spørgsmålene om *hvordan vi bygger, hvad vi bygger, hvor vi bygger og om vi overhovedet bygger*, er i centrum.

Vendt rundt vil det sige, at hvis vi ønsker at forstå stridighederne og konflikter om, hvordan man bygger og udvikler byen, må man forstå dem inden for en bredere ramme af en ny form for sociale konflikter, der har de jordlige-økologiske beboelighedsbetingelser som omdrejningspunkt. Konflikter og kampe, der kun vil optræde i fremtiden.

Det ældgamle spørgsmål om byens form er blevet en del af en ny, geosocial klassekamp – og denne klassekamp, drejer sig blandt andet om byens form, hvorfor arkitekter i dag er hovedaktører i et nyt konfliktfyldt terræn. Hvorfor? Fordi byen er gået fra at være en social kampplads til at være en geosocial kampplads.

Arkitektur som økologisk slagmark og laboratorium

Dette eksempel på, hvordan socialøkologisk teori kan informere arkitekturen om de konfliktfyldte sociale og naturlige processer den opererer i, er blot ét ud af mange. Men når jeg har valgt dette eksempel, så skyldes det, at det endvidere eksemplificerer, hvorledes arkitekturen i dag på én og samme tid er blevet både en slagmark og et laboratorium for økologi.

Dette er naturligvis værd at overveje for alle arkitekturens udøvere, men det jeg i det følgende ønsker at fokusere på, er hvilke konsekvenser og muligheder det har for undervisningen af nye arkitekter – de ægte nybegyndere! – samt hvad indholdet og dyderne heri bør være.

Ikke overraskende så mener jeg, dette nødvendiggør en uddannelse af arkitekter, der involverer en grundlæggende forståelse for de planetariske

og sociale rammer, arkitekturen arbejder i.

Konkret bør alle arkitektstuderende undervises i et introducerende kursus om økologisk videnskab og tænkning for at få de nødvendige forudsætninger for at forstå, hvorledes arkitektdisciplinen i dag opererer på en jord, der reagerer på dens praksisser. Ideelt set et tværfagligt kursus, der både trækker på indsigter fra natur- og samfundsvidenskaberne, herunder jordsystemvidenskab, miljøhistorie, -filosofi, -sociologi og politisk teori, som kan give de studerende en grundlæggende social-økologisk analytisk ramme til at forstå det nye miljø, deres disciplin arbejder i.

Et kursus, der forhåbentligt vil kunne påvirke resten af deres studier og senere udøvelsen af arkitektur – ligesom det forhåbentligt vil give de studerende en forståelse af, hvor enormt interessant og vigtig deres disciplin er i dag, samt hvor stort et ansvar den har.

Igen, arkitekturen er i dag både en økologisk slagmark og et økologisk laboratorium, hvilket også betyder, at den i dag står over for lige så mange udfordringer, som den står over for muligheder og perspektiver. Derfor følgende videnskabelige og (ud)dannelsesmæssige idealer bag et sådant kursus: Dét arkitekter i dag har brug for, er en solid videnskabelig ramme til at forstå, at vi i dag befinder os i en ny opdagelsestid, en ny tidsalder hvor vi endnu engang opdager jorden – denne gang dog ikke i udstrækning, men i intensitet.

Vi står endnu engang over for et 'terra incognita' – eller for at parafrasere filosofen [Spinoza](#), så ved vi ikke engang, hvad et jordsystem er i stand til.

Til gengæld ved vi, at det vil kræve (ud)dannelsesværdier og dyder som som *kontinuerlig* refleksivitet, ydmyghed og ikke mindst nysgerrighed at forstå jordsystemet – samt for at forstå, hvad 'økologisering' betyder for arkitekturen i såvel teori som praksis. Igen: der er ingen tvivl om, at der hviler et enormt (uretfærdigt) ansvar på skuldrene af den nye generation af arkitekter.

Men samtidig, hvis det er sandt at vi i dag befinder os i en ny opdagelsens tidsalder, så er situationen ikke kun en byrde, men også en utrolighed mulighed. Tænk over det: Kan man overhovedet forestille sig et mere fascinerende øjeblik i historien at blive arkitekt på?

Findes der noget mere spændende end at blive en del af den generation af arkitekter, der efter det 20. århundredes modernisme bliver nødt til at lande disciplinen på jorden og lære at tegne, bygge og konstruere inden for planetens grænser? Sandsynligvis ikke, og disse muligheder bør formidles i undervisningen af morgendagens arkitekter, med det formål at få dem til både at føle og forstå betydningen af deres disciplin.

Arkitektur, æstetik og økologi

Endeligt må vi ikke glemme den vigtige rolle, som arkitektur som praksis og kunstform spiller i forhold til at bevare, udfordre og forandre kulturelle registre af affekter, værdier og idealer. Lad os igen træde et skridt tilbage:

Som Latour og jeg også har argumenteret for, bør man ikke undervurdere kulturen og kunstens afgørende betydning, når det kommer til at skabe politisk-økologiske effekter.

En ting, de politiske økologer har glemt, men som socialhistorien viser igen og igen, er at såkaldt 'objektive interesser' aldrig har været tilstrækkelige til at engagere folk politisk og følelsesmæssigt. I stedet har man brug for et helt kulturelt katalog af billeder, fortællinger, værdier, forestillinger, visioner og æstetikker at trække på, hvis man ønsker at mobilisere folk til politisk handling, og hvis man ønsker at tilføre økologien attraktive eller ønskværdige konnotationer.

Kun med sådanne registre ved hånden, vil økologien kunne skabe begejstring, kun med sådanne kataloger vil folk kunne identificere sig med den, og kun med sådanne ressourcer vil folk kunne spejle sig i økologien og dens politiske horisont.

Hvis vi holder os dette for øje, forstår vi også, at arkitekturen ikke blot er vigtig i den forstand, at den skal genbygge verden på en måde, der opretholder planetens betingelser for beboelighed. Endvidere er arkitekturens kulturelle, æstetiske produktion (sammen med resten af de kunstneriske domæner) afgørende, hvis vi ønsker at skabe effekter og tilhørsforhold, der matcher den økologiske situation og de udfordringer, vi står overfor.

Æstetik har altid drejet sig om at gøre noget sensibelt, om at få os til at føle og fornemme det, vi ikke følte eller fornemmede før – og det vi befinder os i, er uden tvivl en sensibilitetskrisen. Derfor bliver de visioner, materialiserede værdier og idealer, illustrationer, tegninger, kort, billeder, forestillinger, og – ja – de æstetikker, som arkitekturen altid har skabt, og som altid har fået os til at forstå og mærke verden på nye måder, endnu mere vigtige i dag.

Sammen med de andre kunstneriske discipliner, har arkitekter således mere end nogen andre både ansvaret for og evnerne til at skabe det, filosofen Donna Haraway kalder 'response-ability' – det vil sige evnen til at respondere. Årsagen? At deres arbejde altid har fået os til at sanse, føle, og naturligvis forestille os det vi ikke kunne før. Og en forestillingskrise er så sandelig også det, vi befinder os midt i.

Ansigt til ansigt med en ny bygherre

Hermed altså et par forslag fra en nybegynder til, hvordan vi i dag bør forstå arkitekturens rolle, ansvar og nyorientering i vores nye klimatiske regime:

I en kontekst af globale klimaforandringer kan og må den social-økologiske tænkning informere arkitekturen om den verden, den både bygger i og som den er medbygger af – en verden, hvor arkitekturen både er blevet en slagmark for og et laboratorium i økologi.

Da arkitekturen både er en del af problemet og løsningen på de økologiske mutationer, må dens studerende og praktikere nødvendigvis forstå de naturlige og sociale processer, de opererer i og er med til at skabe, samt

hvordan disse mutationer stiller disciplinen over for både udfordringer og nye, fascinerende muligheder.

Arkitekturen står i dag ansigt til ansigt med en ny byggherre, der hedder Jordsystemet – og dette møde kræver ikke kun ny viden af arkitekter, det kræver desuden dannelsesmæssige dyder som refleksivitet, ydmyghed og nysgerrighed.

Hvis sådanne færdigheder og etikker inkorporeres i hjertet af disciplinen og dens praksisser, kan man ikke undervurdere arkitekturens transformative betydning og i vores nye klimatiske regime. Det er i dag ikke kun arkitekters opgave at genbygge verden inden for de planetariske grænser; deres æstetiske arbejde må desuden forstås som afgørende for at få os til at fornemme, føle og (gen)forestille os en jord, der ryster under vores fødder, på et tidspunkt i historien hvor det ældgamle arkitektoniske spørgsmål om hvordan vi bebor verden, er vendt tilbage med en utrolig kraft.

DEL ARTIKEL